

CONGRÉS
DE CULTURA
CATALANA

fundació
congrés
de cultura
catalana
////

Podem fer front a l'emergència global desconnectats del món rural?

Àmbit 1. Com ens mantenim?

Lloc: Castell de Montesquiú

Data: 3 d'octubre de 2025

Relator: Gerard Serrat

La intenció de les conferències realitzades el 3 d'octubre a Montesquiú no era altra que la de reflexionar sobre la cohesió territorial i la relació i dualitat conceptual/material entre el que és rural i el fet urbà. Conferències que es van organitzar conjuntament entre el Nou Congrés de Cultura Catalana i la Diputació de Barcelona.

Amb aquest propòsit es van generar **quatre ponències** que no tenien cap altre més objectiu que considerar, en primer lloc, com es poden generar sinergies des del món rural i com ha de ser una relació propera i arrelada que no parteixi d'una autoritat que subalternitzi la terra com allò que només es visita els caps de setmana o que es té present només per explotar-la; en segon lloc, conèixer com desenvolupar-hi aquells projectes que per impossibilitat material i física no es poden dur a terme ja dins la urbanitat o qualsevol perifèria urbana.

1. Emergència global i cohesió territorial

Després de la benvinguda a càrrec de **Dionís Guiteras**, president delegat de l'Àrea de Bon Govern, Assistència Local i Cohesió Territorial de la Diputació de Barcelona, i d'**Esteve Plantada**, que va presentar què és el Nou Congrés de Cultura Catalana, es va iniciar la jornada amb una conversa titulada “Emergència global i cohesió territorial”, on també hi va participar Guiteras conjuntament amb **Agustí Alcoberro**, historiador, en una taula moderada per **Alba Camps**, de la cooperativa l'Arada - Creativitat social.

Amb la idea de recollir què ha passat al llarg de la història i què podem fer ara i quins reptes de futur ens hem de plantejar, considerant quina és la relació entre desconexió rural i urbana i emergència rural, Guiteras explica que la concentració poblacional en espais molt reduïts és contrària a qualsevol sostenibilitat climàtica, ambiental i social.

A la pregunta formulada per Camps sobre quines són **les causes de l'emergència global actual**, i com es relacionen aquestes amb la desconexió urbana-rural, Guiteras n'apunta quatre: (i) tal com indicava al principi, la concentració poblacional - que és un fet global-; (ii) el control en poques mans de la investigació, producció i comercialització d'aliments, que es veu enfortida per l'afebliment públic en aquest sector; (iii) la pèrdua de coneixement comú i la desconexió de la població amb la terra; i finalment (iv) la globalització de l'economia i la uniformització de la societat, on argumenta que “ens creiem diversos però som tots iguals”, fet que genera aquesta no-connexió amb el que desconexim: en el tema que ens ocupa, amb la immensa part dels llocs de Catalunya.

Camps planteja que en el context de crisi climàtica la conflictivitat social augmenta, i que a partir de la història podem reflexionar entre els vincles que es generen i la pau i els conflictes que apareixen. Alcoberro apunta que si pensem històricament, en termes de **Pierre Vilar**, podem veure estructures de llarga durada que poden tornar a ser vistes avui en dia. Destaca que el clima té història, i posa com a exemple la investigació d'una petita edat de gel que hauria tingut una etapa extrema entre les últimes dècades del segle XVI i del XVII, i que hauria tingut importants repercussions socials ja fos des del fred generat a la guerra dels trenta anys o la cacera de bruixes. Aquesta etapa extrema coincideix amb un moment en què la població assumeix la doctrina que el que passa a la terra pot ser obra del dimoni i on venen marcats per un poder sobrenatural. A través de casos extrems, que no poden portar a plantejaments mecànics, fan que la suma de determinades doctrines i de fenòmens climàtics tinguin efectes particularment dramàtics a la societat.

Com a exemples actuals d'aquestes situacions, Guiteras considera la situació de Gaza i d'Israel-Palestina, on el control de l'aigua i la terra són fonamentals; i la guerra d'Ucraïna, que és una guerra amb un front fonamental: la guerra per aconseguir les terres negres i la sortida de mercaderies per Crimea. Alcoberro també destaca, per exemple, l'interès d'EUA per Groenlàndia, o que l'oceà Àrtic sigui navegable per Rússia els propers anys.

Sobre la relació entre urbanitat i ruralitat, Guiteras considera que cal fer pedagogia del desconeixement del que succeeix realment a la terra; i sobre què es pot fer individualment per decidir com és el món i de quina manera hi hem de viure avui. Posa l'exemple que “qui no sap comprar no sap cuinar”, i si no se sap cuinar, això també condiciona quin model econòmic es conforma. També destaca que en política no tot es pot canviar,

ja que el sistema ha perdut molt de poder: per això proposa posar l'alimentació al centre, perquè comporta gestionar els recursos naturals al servei de la sostenibilitat. Per a fer-ho tenim la informació, els recursos i la tecnologia: tan sols se l'ha de posar al servei de la societat.

Camps pregunta sobre quin és el moment en què es produeix la ruptura entre camp i el fet urbà, al que Alcoberro contesta que a l'edat mitjana el model dual era molt evident, però a partir del segle XVI, en el cas català, es produeixen grans transformacions econòmiques que conformen el que serà la societat capitalista. En el món agrari s'estén el sistema domiciliari, és a dir, a les cases de pagès els empresaris porten instruments de treball i la família produeix determinats productes que després l'empresari recull, cosa que implica una important presència del treball femení i infantil en el món rural; és el mateix moment que a la ciutat cada cop es viu més d'una terciarització de l'economia. Fet que produeix una combinació que va acompanyat de l'aparició de l'economia comercial: es passa de la subsistència a l'especialització segons les possibilitats climàtiques i de demanda de la zona. El pagès modern es monetaritza i agafa àmbits propis del món urbà; fet que canvia a finals del segle XVIII: el treball dispers es concentra en espais físics i espais urbans, perquè l'economia prèvia ja no és rendible.

Des de la crisi de 1973, és un fenomen similar, però a escala global: el món desenvolupat ha exportat la indústria i les formes de producció i altra vegada el món desenvolupat s'ha terciaritzat i s'ha centrat en el sector serveis i turisme, que genera unes noves problemàtiques.

Sobre estratègies concretes de reconexió rural-urbana, Guiteras indica que són essencials per sobreviure, perquè la ciutat està col·lapsada a escala de serveis públics, i que no es pot decidir el futur del país només

des del món urbà. Com també és essencial que l'aplicació de l'agenda rural i de l'agenda urbana vagin de la mà si no es vol continuar amb un desordre evident, en el que pot ajudar l'estatut dels municipis rurals que s'ha de desplegar.

Sobre això, Alcoberro, fent una reflexió més genèrica, indica que les grans ciutats s'estan buidant de la classe mitjana: la gent que hi va o són molts més rics o molt més pobres. En el seu entorn immediat, cada cop menys persones viuen a la ciutat de Barcelona; però és que a llocs com el Montsià les perspectives de creixement econòmic es condicionen al fet que hi ha poca estructura demogràfica per tirar endavant, i on també hi ha una fugida de talent que va cap a la ciutat, però que no torna. I a això s'hi suma que després de grans pandèmies hi ha un augment de l'egoisme, com ha sigut el cas després de la COVID-19.

En els territoris rurals, on es concentren els principals espais agroforestals, Guiteras indica que és necessària planificació i estratègia: la visió urbana i que ha quedat a la societat és naïf i no té en compte els reptes de futur, com per exemple pel que fa a la qüestió de l'aigua. “Els país és enormement ric i té potencialitats enormes, però és asimètric, on calen polítiques valentes i pedagogia.”

Des d'una perspectiva històrica, l'emergència climàtica ens pot mostrar quines són les afectacions en els drets humans que pot causar des de l'exemple dels processos instruïts contra “bruixes”. I és que un advertiment de la història és que el poble, quan cau en el terror, és capaç de les pitjors bestieses. Alcoberro també apunta que la democràcia ha d'anar acompanyada d'una formació de qualitat, i que el sistema educatiu català falla i contràriament no ho fa l'universitari. I també indica que “Europa ha

crescut al món no pels valors democràtics sinó per el tràfic de blanques, l'exportació d'armament, el narcotràfic i el robatori dels metalls preciosos”.

Guiteras clou que s'ha d'adaptar l'administració al segle XXI, que desertitza l'economia dels municipis i territoris. “S’han de fer les normes per ajudar i no per empètir, organitzant una planta institucional més efectiva.” I Alcoberro indica que s’ha d’aconseguir una Catalunya articulada i reconstruir una Catalunya ben distribuïda territorialment.

2. Reflexions: Barrancs, bardisses, passeres i nous camins

Després d’una pausa per esmorzar, s’enceta la taula “Reflexions: Barrancs, bardisses, passeres i nous camins”, a càrrec d’**Alba Rojas**, coordinadora de la Xarxa d’Ateneus Cooperatius de Catalunya, i **Albert Puigvert**, gerent i tècnic executiu de l’Associació d’Iniciatives Rurals i Marítimes de Catalunya, moderada per **Carme Ferrer**, alcaldessa de Senan i presidenta del Fòrum Petits Municipis de l’Associació Catalana de Municipis (ACM).

Carme Ferrer inicia la conferència donant sentit al títol que encapçala la conferència, concloent que “diem molt i fem poc, que ens falten referents col·lectius, i sovint ens quedem mirant el nostre propi melic i prou”. Per això enceta la conversa considerant com cal assumir responsabilitats, com s’han de renunciar comoditats i prendre decisions col·lectives per entomar els reptes en què ens trobem.

Abans de tot, Alba Rojas explica què són els ateneus cooperatius, que no deixen de ser un servei públic de generació d’ocupació. La subvenció atorgada per aquesta finalitat té unes particularitats concretes, ja

que s'executa des del territori, que al final és des d'on es genera acció i no des d'un despatx. Indica que els principals entrebancs i bardisses que s'han trobat és el tema de la memòria històrica, perquè no és té consciència de la importància del cooperativisme local arreu. Memòria que quan es recupera genera un sentiment de pertinença del lloc molt important i que pot arribar a provocar un moviment d'interès a molta gent. L'altre factor del cooperativisme, indica, és que és contracultural: la cultura de compartir, d'entendre que entre totes es pot desenvolupar un projecte econòmic cooperatiu. Passeres que s'han trobat és destacar com d'important conèixer i reconèixer els agents del voltant, i des d'on cal una co-construcció de les polítiques públiques. L'administració no només ha d'administrar sinó també acompanyar les diverses realitats territorials, que moltes vegades fa que s'hagi de modular el llenguatge per adaptar-lo a la perspectiva urbana. I també indica la importància que les coses es puguin executar gràcies a contextos emocionals favorables.

Fetes aquestes reflexions, Ferrer fa la pregunta sobre Quins nous camins es poden obrir i quines renúncies i decisions són necessàries en el món rural. Respon Albert Puigvert, que presenta ARCA com una xarxa d'entitats enfocada a acompanyar amb i des del territori. I en com el llenguatge entre administracions i les persones que les conformen suposa una barrera a l'hora de presentar els diversos projectes.

Puigvert també destaca la “teranyina administrativa” que fa inviable avançar cap als camins que volen, que moltes vegades immobilitza i fa que es paralitzin bona part de les actuacions. “Patim més del que hi hauríem de patir haver de gestionar els egos propis i els de tothom, que dificulta reconnectar discursos, vies administratives i allò rural i urbà.”

Preguntats sobre què és el que preocupa més ara, Rojas apunta al desànim i desencís generalitzat en no veure un horitzó de progrés; progrés que no és real en les generacions actuals. I apunta al fet que nosaltres mateixos generem discursos contradictoris.

Puigvert posa en relleu la necessitat de canviar de model en un món hiperaccelerat, que ens fa més dependents, més manipulables i vulnerables. Sobre passeres, és a dir, possibles solucions que es poden adoptar per arribar a algun lloc, Rojas destaca un cert cooperativisme agrari al Priorat, un projecte que va més enllà de la producció agrària que pot ser un embrió que pot tenir recorregut. O les comunitats energètiques locals o Osona, o el mercat de Manresa, com a exemple per posar l'alimentació al centre. “Tot són passeres plausibles per generar vectors econòmics de canvi i més comunitaris.”

Puigvert posa d'exemple els obradors compartits, en el que es pugui facilitar productors a escala de mercat, com l'obrador de Manresa o l'obrador de formatges del Lluçanès; o el projecte d'Oportunitat 500, en famílies que es podien arrelar en micropobles de Catalunya. També indica que s'han de fer partícips a la urbanitat, però s'ha de fugir del bucolisme a la revalorització dels serveis essencials.

Ferrer pregunta en com cal fer el salt al col·lectiu, al que Rojas diu que s'ha de recuperar la formació política i cultural de la gent. “La formació política dels ateneus s'ha de poder recuperar: no podem passar per la vida com si les coses no passessin. O ens formem políticament i il·lustrem les nostres ments, o difícilment farem processos de transformació que vagin més enllà dels *checks*.”

En aquest sentit, Puigvert destaca el potencial de la cultura dels marges: la ruralitat no és marginal, però els espais rurals acaben sent reservoris de moltes qüestions, on es manté la diversitat i riquesa idiomàtica, certes cultures sanitàries i la riquesa biològica. I Rojas destaca el fet que s'ha de fer front a les emergències amb un paradigma més qualitatiu que quantitatiu.

Per últim Ferrer destaca que sobre el món local hi ha hagut unes expectatives que no es compleixen, al que Puigvert posa en relleu la necessitat de la serenitat personal i del problema del focus en el lideratge representatiu, que és a anys llum del que està passant a la realitat. “Hi ha lideratges que no funcionen i hi ha funcionaris que tenen una funció mal entesa d'autoritat i poca d'acompanyament”. Rojas conclou: “Cremem els papers”, en el sentit que cal assumir responsabilitats i acompanyar que les coses passin, i que cal tenir unes garanties per posar-se a treballar.

3. Rurbanisme i reconexió rural urbana

La següent conversa, titulada “**Rurbanisme i reconexió rural urbana**”, es va moderar per **Gerard Serrat**, de la Casa Museu del Voltreganès i membre del Congrés de Cultura Catalana, i hi van participar **Jordi Franquesa**, arquitecte i doctor en Urbanisme per l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, i director de la línia d'investigació recerca *rurbana* “Despoblament vs. Despoblament rural”, i **Sebastià Mata**, cafeter de Maldà, membre de Repoblem i consultor en polítiques d'habitatge.

Serrat emmarca la conversa en el fet que dissoldre la dicotomia entre allò rural i urbà implica repensar la construcció de coneixement sobre

la terra, acollint altres subjectes de coneixement com la pagesia. A la pregunta generada de si *Poden els sabers de la pagesia rural i del món rural poden contribuir a la transformació política del país i dels Països Catalans*, Mata contesta que pengem d'un imaginari del noucentisme en la que encara entenem i apliquem la dicotomia rural-urbà, quan el que és rural és un imaginari que no té subjecte polític o bé és un subjecte polític silenciats i vulnerat. Una dicotomia que ha esdevingut una hegemonia arreu i que ha vist en la ciutat i els centres urbans la seva màxima expressió social, econòmica i demogràfica. La ruralitat és a l'UCI de la conceptualització i d'organització social, afirma. "No és tot rural?", també pregunta.

Franquesa diu que cal centrar el problema: tot ha de funcionar com un sistema únic en el qual actualment hi ha un problema de desequilibri brutal, sobre un territori que és tremendament divers. A més de ser un problema de desequilibri territorial també ho és de justícia social. Franquesa indica que el món rural està canviant molt i que és divers des del punt de vista social i cultural. Un dels problemes també és que els centres urbans són espais que provoquen molt esgotament mental: i és que el fet d'estar endinsats en un món digital comporta que cada vegada sigui més important l'experiència emocional i vital sobre els llocs concrets i diversos com poden ser els espais rurals.

Sobre el binomi conceptual de camp i ciutat, s'observa que no s'ha canviat, però sí que s'ha transformat: ens trobem un territori molt més connectat que ha portat arreu a l'acceleració dels ritmes de vida. Els trets característics de les ruralitats no els vivim de la mateixa manera, però han perdut el sentit de la urbanitat. En el que Mata pregunta: potser és una qüestió de correlació de forces: l'alteritat ens converteix en un subjecte polític que en algun moment pot ser subordinat i neocolonitzat, on el territori és passiu en la presa de decisions.

Franquesa explica que actualment estem morint d'èxit i que la tecnologia ha fet més mal que bé. Però on cal destacar, almenys, cinc bones notícies: (i) la consciència del món rural; (ii) que surt més gent de la ciutat cap als pobles, reversió que no havia passat mai; (iii) que s'ha aprovat l'estatut dels municipis rurals que pot ajudar al món rural; i (iv) que quatre de cada deu joves volen deixar la ciutat; i l'última és que (v) la majoria de gent jove considera que es viu millor fora de la ciutat. “Cal invertir més enllà de la producció primària en un món globalitzat, digitalitzat, turisticat i on el canvi climàtic ens passarà per sobre”, diu.

Sobre les diverses ruralitats d'arreu dels Països Catalans, cal distingir entre els diversos nuclis rurals: aquells periurbans, a prop de ciutats intermèdies, que no tenen problemes de despoblament; aquells remots que no poden definir el seu propi futur per manca de serveis; i els sinèrgics, que mantenen la població bastant estable. La raó és que a part d'això també s'ha de tenir en compte la diversitat territorial però també qüestions tan rellevants com l'habitatge, la mobilitat, els equipaments, les activitats econòmiques, el context econòmic i el patrimoni natural i cultural.

Pel que fa a la crisi d'habitatge en el món rural, Sebastià Mata destaca el projecte de Repoblem, un projecte que enllaça oportunitats de negoci i d'habitatge per persones que volen anar a viure al poble. “Aflora allò absurd: es reconeix el problema de les cases buides, però a l'hora de la veritat no existeix res. Repoblem és una entitat per deixar de dir i per començar a agafar el pic i la pala.” L'administració pública no té recursos i des de la supralocal s'arriba tard; i en posa l'exemple del Pla d'habitatge demanat, que tenien els recursos però no les eines per tirar-ho endavant.

A la pregunta generada a si des del món universitari es poden utilitzar aquests sabers del món rural tradicional, Franquesa diu que sí: “Cal canviar el fet de gestar el coneixement no des de la universitat sinó des del lloc concret. La transferència de coneixement s’ha de veure revertida en el territori: actualment s’està gestant el campus universitari territorial” . També indica que de les 12 universitats catalanes 9 són a Barcelona, i que a través del Campus territorial rural es podrà fer front a partir dels reptes del lloc i casar-ho amb els programes universitaris. D’aquesta manera, argumenta, “el coneixement de les universitats es podrà implementar en el territori.”

Com recuperem i vivim el coneixement dels sabers rurals és el repte que realment s’ha d’assumir, apunta Mata. Els sabers rurals tradicionals han de ser de dia a dia, com bé ho eren, i no podem deixar que es fossilitzin.

Serrat clou la conferència exposant la necessitat de no utilitzar la paraula territori, perquè implica despolititzar el lloc i perquè li treu la diversitat que el constitueix.

4. Reflexions: Absurditats, galimaties, entrebancs i desllorigadors

Per acabar, l’última ponència titulada “Absurditats, galimaties, entrebancs i desllorigadors” , va ser moderada per Xavi Camps, de micropobles, i on hi van participar Abel Peraire, pagès i membre de Pagesos GPS, Sebastià Ordines, secretari general d'Unió de Pagesos de Mallorca, i Enric Navarro, membre de Pagesos GPS, que va tractar principalment com es viu des del món de pagès tot el panorama polític actual i com l’afecta directament.

“Fa vint anys que som els mateixos en una taula de convençuts”, indica Camps només en començar, que apunta al problema de les capitalitats i al fet que hi ha manca d’acció en el camp i manca de noves persones per implicar-s’hi. Camps presenta què és la institució de Micropobles i el projecte Oportunitat 500, en el que es va demostrar que es podien integrar gent refugiada en micropobles amb la meitat de temps i en un terç dels diners en què ho feien determinades associacions, fins que el Govern va prohibir parlar de model i va tallar el finançament.

Enric Navarro, de l’Horta de València i de moviment per l’Horta, destaca algunes de les absurditats com cimentar el territori, que ha fet augmentar els riscos climàtics, i com de sobre ens n’hem oblidat i com es veu amb perplexitat després el que pot generar. Com a productor ecològic, les normatives idèntiques tant per a petits productors com per a grans l’afecta en profunditat: “Ens estem passant de reglamentar-ho tot i els més petits som els que més patim les conseqüències”. També destaca la confusió i mentida de les marques de govern, que no són el que semblen ni s’utilitzen pel que seria necessari.

“De palmadetes a l’esquena no vivim: o les polítiques canvien, o els tipus de polítiques canvien la manera de viure de la gent. O realment hi ha un canvi, o serà inviable en un curt espai de temps continuar.” Destaca que sempre ha volgut l’opció que els seus fills es puguin dedicar a l’ofici de pagès, però no sap si els hi podria recomanar per la dificultat que representa, i que és molt important conèixer com canviar les condicions de vida de la gent.

També explica que el relleu de la formació professional agrària és molt complicada al País Valencià i que caldria posar esforços en què no fos així.

Ordines, en primer lloc, posa de manifest que gràcies al Congrés de l'any 1976 va ser quan es va formar Unió de pagesos de Mallorca. “A Mallorca fer de pagès és gairebé un exotisme, una cosa estranya”, indica, pel fet que a Illes Balears hi ha només 750 produccions agrícoles en un país on viuen un milió de persones. I precisament són aquestes 700 famílies que gestionen el 70% del territori de les Illes: “Sense consum no hi ha agricultura i sense agricultura no hi ha paisatge”. Destaca la importància de consumir productes locals i que segurament si es va a qualsevol hotel de Mallorca no es menjarà res de Mallorca, tot i el potencial que tindria pels productors locals: “Com més gent hi ha a Mallorca, manco producte venem els pagesos”. En canvi, per exemple, posa l'exemple dels hotelers de Menorca, que tenen clar que si no compren el formatge no podran mantenir el paisatge que els defineix. Situació molt diferent a Mallorca, on indica que “Tenim una sobrepoblació, i els pagesos fem nosa a la gent nouvinguda en els pobles. Els pagesos fem coses que fan pudor i tot això molesta. Ara, qui és abans? El pagès o qui s'ha fet un xalet dins sòl rústic? (...) els pagesos de Mallorca cultivem solars”.

També destaca la importància que faci poc que s'hagi definit el producte local per eliminar la multitud de marques de govern existents al mercat, però que requereixen un cos d'inspectors de producte local que de moment és inexistent. Posa de manifest que allò que li deia el seu padrí que no fes de pagès, ara ho comença a plantejar en el seu fill. “Que això ho digui algú que vol viure tota la seva vida fent de pagès, és trist, però si veus la resta de gent, tu tens una desigualtat social que no té mesura. Encara sa gent mos veu com un reducte folklòric i es pensen que llauram amb

animals”. Però té clar que si desapareixen no es podrà continuar parlant de sobirania alimentària, en un context en què es produeix un degoteig de tancament d’empreses importants com una lletera que esmenta. En aquesta situació i condicions explícita que continuar esdevé impossible.

Peraire explica que la gran producció ramadera industrial fa que els petits productors els costi més seguir i que generi una manca de relleu generacional: “L’administració no pot tractar igual la gran indústria, erigits els salvadors de la pagesia, que els petits productors.” Una altra absurditat que apunta és fer tancar l’explotació en explotacions semintensives, així com altres beneiteries que fa que en petites explotacions es creï un daltabaix molt gros. Sobre el tema de l’etiquetatge, destaca la rellevància de conèixer d’on neix el producte i no tant del que diu l’etiqueta. “Dins el petit món dels petits productors hi ha lloc per tothom i hem d’intentar trobar-hi el seu sentit, amb el camp que cadascú tingui”.

Camps clou la ponència agraint l’assistència a tothom, recordant que en els pobles no s’hi està tranquil i que, si no s’obtenen les eines adequades des d’aquests llocs, serà impossible fer front als reptes que venen. S’obre torn de preguntes i reflexions i clou la jornada Esteve Plantada per donar lloc al dinar a peu dret amb productes locals.